

УДК: 325.45

Шибасва Н.В., к.е.н., доцент©*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

У статті проведений аналіз існуючих теоретичних визначень категорій державне втручання, державне управління, державне регулювання економіки, економічна політика держави, регуляторна політика та з'ясовано їх співвідпорядкованість. Державна регуляторна політика розглядається як підсистема та одночасно відносно самостійний напрям системи державного регулювання економіки. Зроблено висновок, що створення умов для стійкого рівноважного економічного зростання, яке приведе до підвищення рівня життя в Україні, неможливе без вдосконалення системи державного регулювання економіки через вироблення цілеспрямованої, послідовної та передбачуваної регуляторної політики.

Ключові слова: *ринковий механізм, державне регулювання економіки, економічна політика держави, державна регуляторна політика, ефективна система державного регулювання економіки.*

Постановка проблеми. Складовою суспільно-економічного розвитку України є формування та реалізація ефективної системи державного регулювання економіки як необхідного компонента трансформації суспільства на засадах ринкової економіки. Незважаючи на існування певних відмінностей, практично всі дослідники визнають, що економічний механізм сучасної змішаної економіки, заснованої на ринкових принципах, поєднує ринкове і державне регулювання, при цьому основним регулятором економічних процесів є ринковий механізм, а державне регулювання економіки доповнює ринкові важелі. Як зауважив Л. Абалкін, не існує у сучасних умовах ефективної соціально-орієнтованої ринкової економіки, у якій відсутня активна регулююча роль держави [1]. Аналогічної думки дотримується і Л.І. Дмитриченко, яка зазначає, що механізми державного й ринкового регулювання являють собою діалектичну єдність, форми, моделі і методи якої змінюються у просторі і часі [2]. Але на практиці державні органи схильні замінювати ринкові механізми саморегулювання на безпосереднє державне втручання, мотивуючи такі дії недосконалістю ринкових відносин у вітчизняній економіці. При цьому через нерівноправний діалог між владою і недержавним сектором та громадянами, через відсутність механізмів зворотного зв'язку зростає ймовірність появи неефективних форм державного регулювання економіки, зокрема прийняття недоцільних регуляторних актів. Ця обставина збільшує витрати на функціонування в легальному секторі економіки, знижує довіру до влади,

негативно позначається на перспективах соціально-економічного розвитку України. Створення умов для стійкого рівноважного економічного зростання, яке призведе до підвищення рівня життя в Україні, неможливе без вдосконалення системи державного регулювання економіки через вироблення цілеспрямованої, послідовної та передбачуваної політики. В свою чергу, вдосконалення системи державного регулювання економіки потребує подальших теоретичних досліджень з метою їх подальшого практичного використання.

Аналіз останніх досліджень. Питання державного регулювання економіки досліджуються у працях багатьох сучасних вчених. Зокрема, Абалкіна Л., Б'юкенена Дж., Дмитриченко Л., Таллока Г., Толлісон Р. та ін.

Безпосередньо регуляторна політика є предметом дослідження як фахівців у галузі права, державного управління, так і вчених-економістів Губені Ю., Глушко А.Д., Ляпіної К.М., Літвінова О.В., Літвінової Н.М., Наливайченка С.П., Поважного О.С., Подсолонка В.А., Юлдашева О.Х. та ін.

Мета статті. На основі аналізу існуючих теоретичних положень та практичної реалізації заходів держави з'ясувати сутність та місце регуляторної політики в системі державного регулювання економіки.

Виклад основного матеріалу. «Державне втручання в економіку», «державне управління економікою», «державне регулювання економіки», «економічна політика держави» не є ідентичними категоріями. Серед науковців також не існує єдиної точки зору щодо визначення та співвідпорядкованості цих категорій. Ми погоджуємось із позицією І.Й. Малого, М.І. Диби, М.К. Галабурди, які підкреслюють, що державне втручання в економіку передбачає взаємодію двох незалежних суб'єктів, які є немовби відокремленими одиницями. Це не відповідає дійсності, оскільки економічна система не є незалежною від держави. Використання означеного терміну доцільне лише в умовах повної свободи ринку, але в сучасних умовах таке припущення є тільки ідеальною конструкцією. Дані науковці пропонують використовувати термін «державне управління економікою». Основними функціями управління є: організація, координація, планування, регулювання, кадрове забезпечення, контроль. Відповідно, державне регулювання є однією з функцій державного управління. Отже, категорія державне управління більш широка порівняно із державним регулюванням [3].

Деякі автори ототожнюють державне управління економікою та державне регулювання економікою. Так, наприклад, у широкому сенсі державне управління економікою означає державне регулювання економіки та один з його аспектів – державну економічну політику [4].

Але найчастіше термін державне управління використовується в юридичній літературі, зокрема в адміністративному праві. Як зазначають фахівці, управління – це цілеспрямована сукупність дій, які забезпечують узгодженість та координацію спільних робіт з метою досягнення суспільно-важливих цілей та вирішення завдань [5]. На думку Попова Л.Л., сутність регулювання полягає в упорядкуванні, налагодженні, в підпорядкуванні

певному порядку, у забезпеченні правильної взаємодії, у створенні умов для нормальної роботи. Відповідно, регулювання є частиною управління, тобто його функцією [6].

Гриньова В.М. вважає, що державне регулювання економіки – це втручання державних органів влади за допомогою різних методів та інструментів у розвиток основних економічних процесів з метою забезпечення позитивних соціально-економічних результатів [7]. У такому визначенні державне регулювання постає штучним елементом, привнесеним зовні.

І.Галиця зазначає, що державне регулювання економіки являє собою сукупність інститутів, форм, методів і інструментів, за допомогою яких держава впливає на поведінку суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру з метою створення конкурентних умов для їхнього функціонування і рішення соціально-економічних проблем суспільства [8].

Не можна зводити сутність державного регулювання економікою лише до набору сукупності методів і важелів управлінського впливу на соціальні та економічні процеси. Головним стрижнем сутності державного регулювання є визначення цільової мети функціонування економічної системи, конкретних функцій кожного елементу системи щодо реалізації цієї мети та їх взаємодії з іншими елементами системи державного регулювання.

Попри активні наукові дослідження як в економічній, так і в юридичній науці питання про співвідношення категорій «державне управління» та «державне регулювання», залишається дискусійним. Існує чимало теоретичних положень та тлумачень самих цих явищ залежно від загальних уявлень про форми та методи діяльності держави. Кожен з цих варіантів є виправданим лише на чітко визначеному теоретико-пізнавальному рівні використання даної категорії. Тобто у кожному випадку те чи інше тлумачення державного управління та державного регулювання повинно мати відповідне методологічне обґрунтування.

Ми поділяємо точку зору В.Онегіної, яка вважає за доцільне розмежовувати категорії державне регулювання економіки, як процес впливу держави на організацію та перебіг економічних процесів шляхом використання певних важелів, спрямованих на забезпечення соціально-економічної ефективності та систему державного регулювання як єдність суб'єктів та об'єктів регулювання. Такий підхід дозволяє виділяти такі аспекти державного регулювання економіки як науковий та практичний, також аналізувати взаємозв'язки між суб'єктами, які втілюються у формах, методах, принципах, тобто конкретних заходах держави, внаслідок яких змінюється як поведінка суб'єктів, так і модифікуються форми впливу на неї, а державне регулювання дозволяє узгоджувати суспільні та приватні інтереси, суспільну та приватну корисність, розв'язувати суперечності між цілим та частинами і таким чином реалізує своє суспільне призначення шляхом виконання певних функцій [9].

У процесі такого впливу реалізується економічна політика держави, заснована на певній концепції. Економічна політика держави – це більш конкретний прояв діяльності держави в сфері економіки, спрямований на

реалізацію пріоритетних цілей і вибір засобів їхнього досягнення, виходячи з мікро-, макро й інституціональних умов функціонування економіки. Уявлення про сутність та характер економічної політики держави змінювалися з розвитком суспільства, а рішення, прийняті в минулому, можуть бути визначальними для поточної державної політики та значною мірою обмежувати дії владних кіл суспільства.

Деякі вітчизняні дослідники не розмежовують категорії державне регулювання економіки, економічна політика держави та державна регуляторна політика. Та відповідно використовують ці категорії як синоніми [10].

Але юридичний зміст державної регуляторної політики визначений відповідним Законом [11]. Відповідно до цього Закону – державна регуляторна політика, як напрям державної політики, спрямована на: вдосконалення правового регулювання господарських відносин; вдосконалення адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання; недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів; зменшення втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання; усунення перешкод для розвитку господарської діяльності. Ключовими складовими регуляторної політики є: а) доступ зацікавлених груп до проекту рішення та регламентація умов попереднього оприлюднення для проведення публічних консультацій, отримання зауважень та пропозицій; б) якісний та кількісний аналіз можливого впливу рішення на сектори держави, бізнесу та громадськості; в) оцінка результативності рішення; г) його періодичний перегляд.

Автори концепції Державної регуляторної політики визначають як юридичний, так і економічний зміст державної регуляторної політики – це постійна та цілеспрямована діяльність органів влади, яка має на меті встановити оптимальне державне регулювання в економічній та соціальній сферах, забезпечити виконуваність, чіткість та прозорість регуляторних актів, а також зниження витрат на їх виконання. Це процес переорієнтації діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на запровадження таких засад, які відображають збалансоване співвідношення регуляторних актів і тих суспільних відносин, які вони регулюють. Державна регуляторна політика має зменшити втручання органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в діяльність суб'єктів господарювання, усунути правові, адміністративні, економічні та організаційні перешкоди в розвитку господарської діяльності. Державна регуляторна політика є частиною загальної політики України, спрямованої на забезпечення умов сталого економічного зростання та вдосконалення механізмів державного управління. Також автори Концепції зазначають, що ефективне державне регулювання має базуватися на принципах доконечності, ефективності, справедливості, послідовності, прозорості та простоти регуляторного акту.

Глушко А.Д. вважає, що зміст регуляторної політики розкривається через її функції, до яких належать:

1. Формування системи оптимального державного управління в економічній та соціальній сферах.
2. Удосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання.
3. Гарантування прийняття економічно доцільних та ефективних регуляторних актів.
4. Сприяння усуненню адміністративних, економічних та організаційних перешкод у розвитку господарської діяльності.
5. Забезпечення досягнення економічної та соціальної ефективності на макрорівні та стабільного розвитку національної економіки [12].

Державна регуляторна політика – це підсистема та одночасно відносно самостійний напрям системи державного регулювання економіки, який ґрунтується на певних принципах, використовує специфічні методи, спрямовані на підвищення ефективності функціонування соціально-економічної системи, та передбачає взаємодію органів державної влади, органів місцевого самоврядування, економічних суб'єктів, їх об'єднань, громадянського суспільства з метою узгодження інтересів та досягнення цілей економічного розвитку.

Діяльність органів влади на етапах розробки та прийняття регуляторного акта має супроводжуватися консультаціями з громадськістю. Однак недостатня кількість або відсутність інститутів громадянського суспільства, їх інертність стосовно захисту свого права на участь у виробленні та реалізації державної регуляторної політики сприяють уповільненню реформ. Як наслідок, регуляторна реформа, яка розпочалася ще у 1990 р. та триває досі, не забезпечила повного та неухильного виконання органами державної влади, органами місцевого самоврядування вимог законів та нормативно-правових актів у цій сфері [13].

Висновки. Державне регулювання економіки в Україні у тому числі й регуляторна політика характеризується низьким рівнем виконавчої дисципліни, суперечливістю, нестабільністю законодавчої бази, непослідовністю, подекуди відірваністю від економічних процесів, які відбуваються на мікрорівні. Ці недоліки, створюють передумови для поширення негативних явищ, некерованості становищем у реальній економіці та соціальній сфері. Забезпечення виходу України з економічної кризи, здійснення реформ та досягнення тривалого економічного зростання, що приведе до підвищення рівня життя можливі лише за умови вдосконалення системи державного регулювання економіки через вироблення цілеспрямованої, послідовної та передбачуваної регуляторної політики.

Література

1. Абалкин Л. Роль государства в становлении и реулировании рыночной экономики /Л. Абалкин/ Вопросы экономики. – 1997. – №6. – С. 4-12.

2. Дмитриченко Л.І. Державне регулювання економіки (соціально-економічний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / Л.І. Дмитриченко. – Донецьк, 2002. – 20 с.
3. Малий І.Й. Держава і ринок: філософія взаємодії / Малий І.Й., Диба М.І., Галабурда М.К.; за ред. І.Й. Малого. – К.: КНЕУ, 2005. – 358 с.
4. Державне управління економікою: навч.-метод. посіб. / [уклад. І.В.Лопаткіна]. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 67 с.
5. Адміністративне право України: підруч./ [за заг. ред. Т.О. Коломоєць] – Київ: „Істина”, 2008. – 584 с.
6. Административное право / [под ред. Л.Л. Попова]. – М.: Юристъ, 2005. – 703 с.
7. Гриньова В.М. Державне регулювання економіки: підруч. / В.М. Гриньова, М.М. Новікова. – К.: Знання, 2008. – 398 с.
8. Галица И. Государственное регулирование в условиях рыночных отношений /И. Галица// Экономика Украины. – 2002. – № 6. – С.52-58.
9. Онегіна В.М. Державне регулювання цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників: монографія / Онегіна В.М. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2007. – 590 с.
10. Мудрак Р. Державна регуляторна політика як складова економічного розвитку /Р. Мудрак// Економіка України. – 2006. – №7. С.34-40.
11. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 р. № 1160-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 9. – С. 79
12. Концентральні засади державної регуляторної політики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=73787>
13. Здійснення державної регуляторної політики органами місцевого самоврядування: [практ. посіб.] / О.В. Літвінов, Н.М. Літвінова, Н.В.Стаднічук та ін.; за аг. ред.О.В.Літвінова. – Д.: Моноліт, 2012. – 100 с.

Аннотация

В статье проведен анализ существующих теоретических определений категорий государственное вмешательство, государственное управление, государственное регулирование экономики, экономическая политика государства, регуляторная политика и выяснено их соподчиненность. Государственная регуляторная политика рассматривается как подсистема и одновременно относительно самостоятельное направление системы государственного регулирования экономики. Сделан вывод, что создание условий для устойчивого равновесного экономического роста, приведет к повышению уровня жизни в Украине, невозможно без совершенствования системы государственного регулирования экономики через выработку целенаправленной, последовательной и предсказуемой регуляторной политики.

Summary

The article analyzes existing theoretical definition of such categories: government interference, government regulations, government regulatory policy, economical policy of state, regulatory policy. Their dependence is determined. Government regulatory policy considered as a subsystem of the state economic regulations as well as comparatively independent branch of this system. We came to a conclusion that creating the conditions for sustainable economic growth, that will lead to increasing living standards in Ukraine, is not possible without improvement of the state economic regulations through the development of focused, consistent and predictable regulatory policy.

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.